

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ ปัญหาต่างๆ มีความสลับซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงรวดเร็วยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีความรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้าน ต้องมีความรอบรู้ และต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย จะต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนยอมรับซึ่งกันและกัน การรวมตัวของประชาชนที่หลากหลายทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด องค์ความรู้ และต่อเชื่อม ประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน สร้างโอกาสให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังต้องสร้างการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก ให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิ หน้าที่ และบทบาทในการจัดการทรัพยากรสาธารณะมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง เกิดการประสานงานงบประมาณระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งในแนวราบกับท้องถิ่น/หน่วยงานอื่นๆ และในแนวตั้งกับส่วนกลาง

กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชน โดยใช้กระบวนการแผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน การแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แผนชุมชนได้รับการนำไปใช้ประโยชน์จากส่วนท้องถิ่น ต้องเป็นแผนชุมชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่พัฒนา-ชุมชน ภาศิการพัฒนา ผู้นำชุมชน และผู้อาศัยในชุมชนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการแผนชุมชนอย่างชัดเจน

แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น หรืออาศัยหลักความผูกพันหรือผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกัน โดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ตลอดจนการมีผลประโยชน์ในทางการบริการสังคมร่วมกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

การให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชน จัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของตนเองมีแนวคิดหลักการและความเชื่อในหลาย ๆ ด้าน เช่น

๑. แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสากลที่บอกว่าชาวบ้านมีศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน

๒. แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง

๓. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน

๔. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

๕. แนวคิดที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะ Bottom-up ไม่ใช่ Top Down

ความหมายของแผนชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของแผนชุมชนว่า หมายถึง การกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ความต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนด แนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่าแผนชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้นำเสนอความหมายของแผนชุมชนว่า “เป็นกระบวนการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหา ว่าคืออะไร และจะทำอะไร คือการวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Interactive Learning interaction)”

ดร.ชนิกุลฐา กาญจนรังษิณนธ์ ได้อธิบายความหมายของแผนชุมชนว่า “เป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการชุมชน ที่แสดงถึงประสิทธิภาพ

ของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนและชุมชน ที่สามารถบริหารจัดการกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนจะมีการดำเนินการใน ๖ เรื่อง คือ มีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย ๑ องค์กร

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้คำจำกัดความของ แผนชุมชน ในคู่มือการจัดเก็บข้อมูล กชช.2 ค (ปี 2550- 2554) ไว้ว่าหมายถึง การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิง ภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป็นหลัก

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ให้ความหมายของแผนชุมชนไว้หลากหลาย และสามารถสรุปความหมายของแผนชุมชนโดยรวมได้ว่า หมายถึง แผน ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง และทุกคนในชุมชนร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ก่อนอื่นควรเข้าใจถึงวัตถุประสงค์หลักๆ ของการจัดทำแผนชุมชน ก่อน คือ

 เพื่อให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของชุมชน กำหนดอนาคตของชุมชน

ตนเอง

☞ เพื่อให้เกิดกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน

เพิ่มคุณค่าทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การวางแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและชุมชน

☞ เพื่อให้ชุมชน ได้มีเป้าหมาย แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้คน

ในชุมชนอยู่ดีมีสุขในทุกบ้าน

☞ เพื่อให้ชุมชน ได้มีแผนรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่าง

ครอบคลุมสมบูรณ์ ในการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่ผ่านมา กรมการพัฒนา-ชุมชน ได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนไว้ ๕ ขั้นตอน (หนังสือระเบียบวาระชุมชน : กรมการพัฒนาชุมชน ปี ๒๕๕๑) ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เตรียมความพร้อมชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้นำชุมชน ผู้แทนคุ้มบ้าน อบต. ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้

๑. ทีมงานระดับชุมชนมีความพร้อมและมีแนวทางในการจัดกระบวนการแผนชุมชน

๒. ผู้นำชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและสามารถระบุความจำเป็นในการจัดกระบวนการแผนชุมชน

๓. ผู้นำชุมชนกำหนดแผนปฏิบัติการและยอมรับพร้อมมีส่วนร่วมในกระบวนการแผนชุมชนประเด็นการเรียนรู้

๔. เป้าหมายของการทำงานเพื่อชุมชนและความสำคัญของประชาชนทุกคนในการทำงานเพื่อชุมชน

๕. สถานการณ์ของชุมชน

๖. สถานการณ์การทำงานจากภาครัฐ ได้แก่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐

๗. แนวคิดการจัดกระบวนการแผนชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชน
กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน ผู้แทนหมู่บ้าน อบต. ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรชุมชน ตัวแทนครัวเรือน ประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้

๑. ชุมชนได้เรียนรู้ข้อมูลตนเอง ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะทุนทางสังคมและสภาพปัญหา

๒. ชุมชนได้วิเคราะห์สาเหตุปัญหาและจัดลำดับความต้องการของชุมชน

๓. ชุมชนแยกแยะศักยภาพที่มีอยู่และสภาพปัญหาที่เป็นแนวโน้มกำลังเกิดขึ้นกับชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา
กลุ่มเป้าหมาย ผู้แทนหมู่บ้าน อบต. ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรชุมชน ประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนกำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาไปเป็นชุมชนแบบไหนในอนาคตพร้อมทั้งกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ การกำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชน
กลุ่มเป้าหมาย ผู้นำชุมชน ผู้แทนคุ้มบ้าน อบต. ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรชุมชน
ประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาชุมชน ผู้การ
เป็นชุมชนที่ปรารถนา

ขั้นตอนที่ ๕ การปฏิบัติตามแผนชุมชน กลุ่มเป้าหมาย
คณะกรรมการ-บริหารชุมชน อบต. หน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่

วัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามแผนชุมชนอย่างเป็น
รูปธรรม

การจัดทำแผนชุมชน ๕ ขั้นตอน ดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางที่
กรมการ-พัฒนาชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าจากกรณีศึกษาแผนชุมชนที่ประสบ
ความสำเร็จในการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน อาจปรับให้เข้ากับบริบท
ล้อมรอบหรือภูมิสังคมแต่ละพื้นที่ได้ตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์
ที่ประชาชนจะได้รับจากการดำเนินงานนั้นๆ สรุปสั้นๆ ได้ว่า

ปัจจุบัน เราอยู่จุดไหน.....วิเคราะห์ SWOT

เราต้องการไปสู่จุดไหน.....กำหนดวิสัยทัศน์ ตำแหน่ง
ทิศทาง

เราจะไปสู่จุดนั้นได้อย่างไร.....แนวทางแก้ไข แผน
ยุทธศาสตร์

เราจะต้องทำอะไรเพื่อไปถึงจุดนั้น...แปลงแผนยุทธศาสตร์สู่
กิจกรรม/โครงการ

๒ ลงมือทำ ขึ้นขอรับการสนับสนุนต่อหน่วยงาน และติดตาม
ประเมินผล

การประเมินคุณภาพแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ส่งเสริมให้แผนชุมชนมีการประเมินคุณภาพ มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ และได้จัดทำระบบฐานข้อมูลการประเมินคุณภาพแผนชุมชน โดยให้จังหวัดเป็นผู้บันทึกข้อมูลผลการประเมินคุณภาพ เมื่อพื้นที่มีการปรับปรุงแผน ผ่านทางระบบเว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลกลาง www/cdd.go.th ซึ่งเป็นระบบออนไลน์ เรียลไทม์ กรมฯ ได้กำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์จำนวน ๖ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑) ใช้ข้อมูลพื้นฐาน จปฐ. กชช. ๒ค และหรือข้อมูล บัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน ร่วมในการวิเคราะห์และจัดทำแผนชุมชนร้อยละ ๙๐ ขึ้นไป

๒) ตัวแทนครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของครัวเรือนทั้งหมด

๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนตั้งแต่ต้น

๔) มีแผนชุมชนฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

๕) มีกระบวนการชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนงาน/โครงการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข

๖) มีกิจกรรมพึ่งตนเอง (ทำเอง) อย่างน้อยร้อยละ ๓๐ ของกิจกรรมในแผนชุมชน และมีการนำไปปฏิบัติได้จริงร้อยละ ๓๐ ของกิจกรรมพึ่งตนเอง

คุณภาพแผน

- คุณภาพแผนระดับดีมาก A ผ่านตัวชี้วัด ๖ ใน ๖
- คุณภาพแผนระดับดี B ผ่านตัวชี้วัด ๕ ใน ๖
- คุณภาพแผนระดับพอใช้ C ผ่านตัวชี้วัด ๔ ใน ๖

การประเมินคุณภาพแผนชุมชนในปัจจุบัน

ผลการประเมินคุณภาพแผนชุมชน ณ วันที่ ๓๐ เดือนธันวาคม ๒๕๕๓ สรุปได้ดังนี้

- แผนชุมชนคุณภาพระดับดีมาก (A) จำนวน ๕๔,๑๑๒ แผน/
หมู่บ้าน

- แผนชุมชนคุณภาพระดับดี (B) จำนวน ๑๖,๓๓๖ แผน/
หมู่บ้าน

- แผนชุมชนคุณภาพระดับพอใช้ (C) จำนวน ๒,๔๕๒ แผน/
หมู่บ้าน

ในส่วนการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชน ในปี ๒๕๕๒ ชุมชนมีการนำแผน-ชุมชนไปใช้ประโยชน์ (ชุมชนมีการนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ หมายถึง ชุมชนที่มีการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ปรากฏในแผนชุมชนอย่างน้อยร้อยละ ๓๐ ของกิจกรรมในแผนชุมชน) ร้อยละ ๓๐.๔๘ คิดเป็น ๔๘,๓๐๕ แผน (จากจำนวนแผนชุมชนทั้งหมด ๖๕,๑๑๐ แผน)

ผลการดำเนินงาน : จากอดีต-สู่ปัจจุบัน

“การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชน หรือทำโดยการสอน การฝึกอบรม ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่ม

คุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน และมีกรขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะสร้างความสัมพันธ์” ดังนั้น ทุกชุมชนจึงต้องร่วมกันสร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้หมู่บ้านใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง บนพื้นฐานของข้อมูล การคิดการตัดสินใจ และลงมือกระทำของคนในชุมชน และได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนในหมู่บ้านมาโดยตลอด โดยมีเป้าหมายให้ทุกหมู่บ้านมีแผนชุมชน และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนและวางรากฐานวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในหมู่บ้าน โดย กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ ดังนี้

- ปี ๒๕๔๖ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและภาคีการพัฒนา ๕ หน่วยงาน (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมสนับสนุนการบริการสุขภาพ กรมการศึกษานอกโรงเรียน และ กองบัญชาการทหารสูงสุด) โดยรับผิดชอบการประสานการดำเนินงานในพื้นที่ ๑๔ จังหวัด

- ปี ๒๕๔๗ กรมฯ ได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินงานกิจกรรมสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน จำนวนเงิน ๒๒ ล้านบาท ดำเนินการในระดับตำบล

- ปี ๒๕๔๘ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินงานส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้หมู่บ้านที่ยังไม่

สามารถจัดทำแผนชุมชนได้ ทบทวนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของตนเอง และเรียนรู้จากหมู่บ้านที่สามารถจัดทำแผนชุมชนได้ และกิจกรรมเจรจาภาคี การพัฒนาเพื่อสนับสนุน แผนชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดการ สนับสนุนกิจกรรมตามแผนชุมชนที่หมู่บ้านต่างๆ จัดทำขึ้น นอกจากนี้ยัง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุน-สนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้พัฒนาระบบฐานข้อมูลแผนชุมชนของกรมฯ เพื่อสนับสนุน ดำเนินงานโครงการนำร่องบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (๑๒ จังหวัด) และการขยายผลของโครงการต่อไปในอนาคต โดยติดตั้งไว้ให้หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจเข้าใช้ประโยชน์ได้ทางเว็บไซต์ (www.cdd.go.th/) เมนู ศูนย์ข้อมูลกลาง

- ปี ๒๕๔๘ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินงาน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนในการสร้างกลยุทธการบริหารจัดการ แก้ไขปัญหาความยากจน และงบประมาณสำหรับจัดกระบวนการเพื่อปรับ แผนชุมชน โดยเป็นงบประมาณส่วนหนึ่งของ โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบ เข้าถึงทุกครัวเรือน (ปี ๒๕๔๘)

- ปี ๒๕๕๐ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดสร้างการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเป็นงบประมาณส่วนหนึ่งของ โครงการ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”

- ปี ๒๕๕๑ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินกิจกรรม เพิ่ม ประสิทธิภาพแผนชุมชน งบประมาณ ๑๖๔ ล้านบาท

- ปี ๒๕๕๒ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการเพื่อ พัฒนาแผนชุมชน งบประมาณ ๓๘.๐๒๕๐ ล้านบาท

- ปี ๒๕๕๓ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการเพื่อพัฒนาแผนชุมชน งบประมาณ ๓๘.๑๖๔๒ ล้านบาท
- และในปี ๒๕๕๔ กรมฯ จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการเพื่อพัฒนาแผนชุมชน งบประมาณ ๓๔.๘๕๐๕ ล้านบาท

กระบวนการสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน/ภาคีการพัฒนา

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ควรมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

๑. การเตรียมวิทยากรกระบวนการ
๒. การเตรียมชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน
๓. การประเมินศักยภาพของชุมชน
๔. การกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางและจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน
๕. การกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน
๖. การกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน
๗. การเปิดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชน

๑. การเตรียมวิทยากรกระบวนการ

วัตถุประสงค์ เพื่อเตรียมวิทยากรกระบวนการ และจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จ

แนวทางดำเนินงาน

๑.๑ เตรียมทีมวิทยากรกระบวนการ โดยค้นหาบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย จากหลากหลายหน่วยงาน /องค์กร/เครือข่าย โดยจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เป็นผู้มีความประสงค์ในการเป็นวิทยากรแผนชุมชน รู้เทคนิคการจัดเวทีกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

๑.๒ ออกแบบการเปิดเวทีในแต่ละขั้นตอน ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอน กระบวนการและเทคนิคที่ใช้ รวมทั้งวิทยากรหลัก และวิทยากรผู้ช่วย

๑.๓ ชักซ้อมแนวคิด กระบวนการ เทคนิค วิธีการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับวิทยากรกระบวนการแผนชุมชน

๑.๔ เตรียมประเด็นการพูดคุยในเวที เช่น แนวคิดของแผนชุมชน เนื้อหาของการจัดทำแผนชุมชน เตรียมข้อมูลทั่วไปของชุมชนล่วงหน้า เช่น ข้อมูลสภาพของพื้นที่ของชุมชน อาณาเขตของชุมชน ประชากรและครัวเรือน การประกอบอาชีพ รวมทั้งประเด็นปัญหาที่สำคัญๆ ของชุมชนนั้นๆ

๑.๕ เตรียมพื้นที่ เช่น เตรียมคน เตรียมสถานที่ที่มีความพร้อมสำหรับการจัดเวทีเตรียมอุปกรณ์และสื่อที่ใช้ในการจัดทำเวที

บทบาท-หน้าที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นวิทยากรกระบวนการจัดทำ แผนชุมชน ควรมีดังนี้

บทบาท – หน้าที่	เหตุผล
1. ดำเนินการประชุมแบบมีส่วนร่วม	1. เพื่อให้ทุกคนมีความรู้สึกถึงความร่วมถึงความเป็นเจ้าของ
2. กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิด	2. เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหา สามารถตรวจสอบความคิดของทุกคนว่ามีความชัดเจนมากน้อยเพียงใด
3. เป็นผู้เปิดประเด็น-จับประเด็น-สรุปประเด็น	3. เพื่อการพูดคุยจะได้มีประสิทธิภาพ การตั้งหัวข้อหรือประเด็นจะต้องเข้าใจง่าย ไม่เสียเวลาดีใจท้อ สามารถจับเอาประเด็นเนื้อหาที่สำคัญของการระดมความคิด พร้อมทั้งสรุปเนื้อหาให้ตรงและเกิดการเชื่อมโยง
4. พี่เลี้ยง-ที่ปรึกษา	4. เมื่อสมาชิกมีความงุนงง สงสัย ผู้เป็นวิทยากรต้องอธิบายคลายความสับสนได้ นั่นก็หมายความว่าต้องทำการบ้านหรือเตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดี
5. เชื่อมประสานได้ทุกกลุ่ม	5. เมื่อมีความแตกต่างกันในทางความคิด หรือการแบ่งแยกเป็นกลุ่มเป็นฝ่าย วิทยากรที่ดีจะต้องเชื่อมประสานความคิด เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมมือกันอย่างมีพลัง

6. ควบคุมเวลาและ สถานการณ์	6. เมื่อการพูดคุยหรือการประชุมเริ่มต้นพูดเรื่อง เก่า ซ้ำซาก วิทยากรจะต้องคอยสังเกต และ เตือนผู้เข้าร่วมว่าระยะเวลากับเนื้อหาให้เกิด ความสมดุลย์
7. สร้างบรรยากาศ	7. ปัจจัยที่จะทำให้แผนนั้นสำเร็จ คือบรรยากาศ ต้องเป็นกันเอง มีความเสมอภาค ให้เกียรติ ให้ โอกาสซึ่งกันและกัน

ผลที่ได้รับ ได้ทีมวิทยากรกระบวนการแผนชุมชน ที่ประกอบด้วย
บุคลากรจากหลากหลายหน่วยงานรวมทั้งผู้นำชุมชน ซึ่งมีทักษะและ
ประสบการณ์จัดทำ แผนชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่เป้าหมาย (ตำบล/
อำเภอ)

๒. การเตรียมชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชน กลุ่มแกน
นำชุมชน องค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ ให้มี
ความเข้าใจในแนวความคิด กระบวนทัศน์ และกระบวนการจัดทำ แผนชุมชน
บทบาทความรับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ ตลอดจนการสร้างความผูกพันและการ
ค้นหาบุคคลที่อาสาเป็นกลุ่มแกนในการดำเนินงาน

แนวทางดำเนินงาน

๒.๑ จัดเวทีชี้แจงให้ประชาชน กลุ่มแกนนำชุมชน องค์กรชุมชน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเข้าใจแนวความคิด กระบวนทัศน์
และแนวทางการจัดทำแผนชุมชนแบบองค์รวมโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

ของประชาชน ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายและมีการกระทำร่วมกัน

๒.๒ ค้นหา กำหนดตัวบุคคล กลุ่มอาสาสมัครที่จะเป็นผู้นำหรือแกนในการผลักดันดำเนินการต่าง ๆ ตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ โดยเน้นความสมัครใจและให้ชุมชนเป็นผู้เสนอแนะ

๒.๓ การจัดเวทีทำได้ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเปิดเวทีอย่างเป็นทางการ การพูดคุยภายหลังการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การพูดคุยในร้านกาแฟ และการพูดคุยในกิจกรรมร่วมต่างๆ ของชุมชน

๒.๔ ควรให้เวลากับชุมชนในการทำความเข้าใจ ดังนั้นการจัดเวทีทำความเข้าใจและกระตุ้นสำนึกของชุมชน จึงมักจะต้องทำหลายครั้ง และหลายรูปแบบตามที่มีโอกาส

ผลที่ได้รับ ประชาชน กลุ่มแกนนำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเข้าใจและมีแนวคิดตามกระบวนการทัศน์ใหม่พร้อมที่จะเข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนและการพัฒนาของชุมชน และมีกลุ่มแกนอาสาเข้าร่วมในกระบวนการ

๓. การประเมินศักยภาพของชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน (หมู่บ้าน ตำบล) ในแง่ของโอกาส ภัยคุกคาม จุดแข็ง และข้อจำกัดในการพัฒนาของชุมชน เพื่อที่จะกำหนดปัญหาสำคัญของชุมชนทางเลือก การพัฒนา

ของชุมชนรวมทั้งทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

แนวทางดำเนินงาน

๓.๑ จัดเวทีชี้แจงให้ประชาชนกลุ่มแกนนำชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเข้าใจในการประเมินศักยภาพของชุมชน

๓.๒ กำหนดแนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงานและทำความเข้าใจร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

๓.๓ กำหนดประเด็นของข้อมูลที่จะทำการศึกษา ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญได้แก่ ประวัติหมู่บ้านหรือชุมชน ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งที่เป็น ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน ที่ทำกิน ป่าไม้ แม่น้ำ ฯลฯ ทรัพยากรที่คนสร้าง เช่น โรงเรียน โบสถ์ ศาลา หอกระจายข่าว ฯลฯ และทรัพยากรบุคคล เช่น ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการอาชีพ ผู้นำตาม ธรรมชาติอื่น ๆ ผู้นำทางการรวมถึงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ จารีตประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ กองทุนชุมชน รายรับ-รายจ่าย หนี้สิน คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการชุมชน รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ สถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน เช่น ภัย คุกคาม จุดแข็ง ข้อจำกัด และปัญหา

๓.๔ รวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด โดยอาจแบ่งเป็นกลุ่มๆ ทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (ข้อมูล กชข.2 ค / จปฐ.) บันทึกรายงานของหน่วยงานต่างๆ การสอบถามจากผู้รู้ การประชุม กลุ่มย่อย แล้วจึงนำมารวมกัน ช่วยกันตรวจสอบ ปรับปรุงให้สมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาแยกแยะและหา ความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ และนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับ ปัญหา จุดอ่อน

ข้อจำกัด ความเข้มแข็ง และศักยภาพของชุมชน ซึ่งสามารถบันทึกในรูปแบบของแผนที่การตั้งถิ่นฐานของชุมชน พร้อมแสดงแหล่งทรัพยากรต่างๆ แผนที่ความสัมพันธ์ขององค์กร สถาบันต่างๆ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการทำงานขั้นต่อไป

๓.๖ ข้อมูลในเชิงศักยภาพของการพัฒนาและแนวโน้มของสภาพแวดล้อมต่างๆ ประชาชน กลุ่มแกนนำ องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชนทั้งในแง่ปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพ

๓.๗ ประชาชน องค์กรชุมชนและกลุ่มแกนนำต่างๆ เกิดความตระหนักและสำนึกร่วมในการที่จะช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่

๓.๘ เป็นการเริ่มกระตุ้นให้ประชาชน กลุ่มองค์กรชุมชน และที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้คิดถึงชุมชน และเห็นความสัมพันธ์ของตัวเอง ครอบครัว กลุ่ม กับชุมชน ในแง่มุมต่างๆ มากขึ้น มากกว่าที่จะคิดถึงแต่เรื่องราวของตนเอง ครอบครัว หรือกลุ่มที่ตัวเองสังกัดเท่านั้น อันจะนำไปสู่การเกิดความตระหนักและสำนึกร่วมในการพัฒนาของชุมชนต่อไป

๔. การกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางและจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ เป็นการระดมพลัง ความผูกพัน ความเอื้ออาทร และความรักที่ประชาชนและครอบครัว มีต่อกันและกัน และต่อพื้นที่ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล มาตรฐาน/กำหนดความมุ่งหวังในการพัฒนาของชุมชน

แนวทางดำเนินงาน โดยการจัดเวทีร่วมกับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนและ

ปัญหา ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) รวมทั้งกรอบสถานการณ์ภายนอก เพื่อให้ช่วยกันกำหนดเป็น

๔.๑ วิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน

๔.๒ แนวทางในการพัฒนาของแต่ละชุมชน

๔.๓ จุดมุ่งหมายในการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

๔.๔ ชุมชนมีวิสัยทัศน์การพัฒนา โดยมีกรอบแนวทาง และจุดมุ่งหมายการพัฒนาที่ชัดเจนของชุมชน ที่ให้ทุกฝ่ายยึดมั่นร่วมกัน

๔.๕ ประชาชน องค์กรชุมชน กลุ่มแกนนำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีจุดมุ่งหมายการพัฒนาของชุมชนร่วมกัน

๕. การกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้การพัฒนาของชุมชนเป็นไปตามวิสัยทัศน์ และบรรลุตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนจะต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพ ขีดความสามารถ และ ความพร้อมของชุมชน โดยกลยุทธ์การพัฒนาจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างวิสัยทัศน์ และจุดมุ่งหมายการพัฒนา กับการกำหนดกิจกรรมการพัฒนา ในแง่ของการกำหนดขอบเขตและลักษณะของการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของการพัฒนา

แนวทางดำเนินงาน ระดมความคิดเห็นมีแนวทางการดำเนินงานอย่างไรบ้างที่จะนำไปสู่ การบรรลุวิสัยทัศน์ และจุดมุ่งหมายการพัฒนาชุมชน โดยพิจารณาความเป็นไปได้ของทางเลือกต่อไปนี้

๕.๑ มีแนวทางใดบ้างที่ชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ตามศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่

๕.๒ มีแนวทางใดบ้างที่มีปัจจัยหรือการสนับสนุนจากภายนอก เอื้ออำนวยและสนับสนุนให้ชุมชนทำได้ตามศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่

๕.๓ มีแนวทางใดบ้างที่ชุมชนจะต้องการดำเนินการ แต่ชุมชนยังไม่พร้อม หรือมีข้อจำกัด จะมีทางเสริมความพร้อม หรือลดข้อจำกัดของชุมชน ได้หรือไม่ และจะต้องทำอะไร

ผลที่ได้รับ ชุมชนมีกลยุทธ์การพัฒนาที่เหมาะสม ชัดเจน สำหรับใช้ในการวางกรอบทางเลือกดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ

๖. การกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ เป็นการร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่เหมาะสม เป็นไปได้และสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและกลยุทธ์ที่วางไว้ เพื่อสานต่อ เสริมสร้าง สิ่งที่ชุมชนทำได้คืออยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น หรือเพื่อบรรเทาข้อจำกัดและแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

แนวทางดำเนินงาน

๖.๑ ตรวจสอบว่ามีกิจกรรม โครงการอะไรบ้างที่คน ครอบครัวและองค์กรชุมชนทำอยู่และเป็นประโยชน์ นำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายการพัฒนาชุมชน และสอดคล้องกับกลยุทธ์การพัฒนาของชุมชน ก็ให้เลือกไว้

๖.๒ พิจารณากิจกรรม โครงการว่ามีเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือบรรลุวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนหรือไม่ ยังมีกิจกรรม โครงการใดอีกหรือไม่ที่ควรทำเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยกิจกรรมที่จะทำเพิ่มเติมนั้นควรจะสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน หรือเป็นไปได้เพื่อมุ่งแก้ไขจุดอ่อนและข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชน

๖.๓ แยกกิจกรรมออกเป็นสามกลุ่ม คือ

(๑) กิจกรรมที่ครอบครัว กลุ่มองค์กรในชุมชน สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง : กำหนดเป็นกิจกรรมที่ชุมชนทำเอง

(๒) กิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เอง แต่สามารถได้รับการสนับสนุนจาก อบต. : กำหนดขอรับการสนับสนุนจาก อบต.

(๓) กิจกรรมที่ชุมชน และ อบต. ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ทั้งหมด หรือบางส่วน : กำหนดเสนอขอรับการสนับสนุนจากอำเภอ จังหวัด ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน

๖.๔ พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมให้ชัดเจน

ผลที่ได้รับ มีรายการกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแบบองค์รวมของชุมชน เป็นแผนชุมชน

๗. การจัดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ได้มาร่วมกันพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการนำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งให้ความเห็นชอบ และร่วมมือกันส่งเสริมสนับสนุนแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมในแผนชุมชน

แนวทางดำเนินงาน เปิดเวทีเพื่อให้ชุมชน และหน่วยงานสนับสนุนที่ไม่ได้มาร่วมเวทีจัดทำแผนชุมชนตั้งแต่ต้น ได้มาร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ หรือเพิ่มเติมข้อมูลต่างๆ เพื่อให้แผนชุมชนที่ได้จัดทำขึ้นเป็นแผนชุมชนที่สมบูรณ์ และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ผลที่ได้รับ ได้แผนชุมชนที่ชุมชนใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานราชการใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนต่อไป

กรมการพัฒนาชุมชนกับการขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน

แผนชุมชน เป็นการสะท้อนปัญหา ความต้องการของชุมชนจากล่างขึ้นสู่บน (จากหมู่บ้านสู่ตำบลอำเภอ จังหวัด และประเทศ) หรือเป็นลักษณะ Bottom Up โดยการศึกษาข้อมูลความเป็นจริง รู้ว่าปัญหาคืออะไร โอกาสคืออะไร ศักยภาพคืออะไร แล้วพัฒนาช่วยกันคิดช่วยกันทำ ทำไปแล้วก็ศึกษาเรียนรู้จากสิ่งที่ทำ หรือไปศึกษาเรียนรู้จากที่ชุมชนอื่นทำ คนในชุมชนต้องร่วมด้วยช่วยกันดู มีข้อติดขัดอย่างไรบ้าง ช่วยกันดูแผนของคนทั้งหมู่บ้าน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำให้เกิดความเข้าใจ สามารถขับเคลื่อนงานการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ได้ อีกทั้งทำให้มีเวลาพูดคุยกันมากขึ้น การเรียนรู้ของชุมชนมีมากขึ้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความผูกพันของคนในชุมชนเช่นนี้แนวโน้มจะไปทางที่ยั่งยืน ยั่งยืนหมายถึงว่าพัฒนาไปแล้วเกิดผลที่ดีขึ้น ดีขึ้น โดยไม่สะดุด

แผนชุมชนจึงมีส่วนสำคัญ ทำให้

๑. เกิดการรู้ตัวเอง แทนที่ชาวบ้านจะทำตามหน่วยงานอย่างเดียว แต่กลับตั้งสติ ได้เริ่มคิด เริ่มจัดการข้อมูลและดูปัญหา ดูแนวทางการพัฒนา นำมาสู่การเริ่มจัดการทุกอย่างด้วยตนเอง

๒. มีข้อมูล รับรู้ข้อมูล รู้ว่าทำเรื่องนี้ไปทำไม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอะไร มีการเชื่อมโยงรวมตัวเป็นการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกัน หรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการที่ทำงานต่างกัน

๓. กระบวนการทำแผน เป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์ให้ชาวบ้านด้วยกันเอง และระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงาน ซึ่งตรงนี้ถือเป็นสาระสำคัญมาก

และเพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนในพื้นที่ ในปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔ ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีความสอดคล้องในภาพรวมของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยจึงมีหนังสือ ค่วนที่สตุค ที่ มท ๐๒๑๑.๓/๑๒๓๐ ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๓ กำหนดให้ทุกหน่วยในพื้นที่บูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานกลางในการบูรณาการ กรมการปกครอง เป็นหน่วยงานหลักในการทำความเข้าใจ และชักจูงแนวทางปฏิบัติในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการสร้างความเข้าใจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนา วิทยาการกระบวนการ และระบบรับรองมาตรฐานแผนชุมชน กรมการ-พัฒนาชุมชน จึงได้จัดทำแนวทางให้กับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ได้ทำความเข้าใจและพิจารณาดำเนินการเพิ่มเติม ดังนี้

๑. การตรวจสอบคุณภาพแผนชุมชน และการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนา

๑.๑ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตรวจสอบแผนชุมชนที่ผ่านการประเมินคุณภาพแผนชุมชน ตามที่รายงานมา เพื่อให้มีความพร้อมในการสนับสนุน “แผนชุมชนคุณภาพระดับดีมาก” จำนวน ๕๔,๕๘๕ แผน/หมู่บ้าน แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ที่จะนำไปจัดทำเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน ในปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔ โดยไม่ต้องจัดทำแผนชุมชนขึ้นใหม่

๑.๒ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจัดเตรียมสรุปข้อมูล จปฐ./กชช.๒ ค แผนชุมชนคุณภาพระดับดี จำนวน ๑๕,๕๑๕ แผน/หมู่บ้าน และแผนชุมชนคุณภาพระดับพอใช้ จำนวน ๒,๓๕๖ แผน/หมู่บ้าน ที่มีอยู่ และข้อมูลอื่นๆ ของหมู่บ้าน ในการสนับสนุนคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ใช้ประโยชน์ในการทบทวน ปรับปรุง หรือจัดทำขึ้นใหม่ ในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ยังไม่มีการจัดทำแผนชุมชนมาก่อน เพื่อบูรณาการให้เป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔

๒. การเป็นวิทยากรกระบวนการ

๒.๑ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้าร่วมเพื่อเป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชน/หมู่บ้านใหม่ หรือทบทวน/ปรับปรุงแผนชุมชน รวมทั้งบูรณาการแผนพัฒนาหมู่บ้าน ในกรณีที่ทางชุมชน/หมู่บ้าน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร้องขอ

๒.๒ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้าร่วมและสนับสนุนให้คณะทำงานส่งเสริม สอช.ต.เป็นคณะทำงานบูรณาการแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนระดับตำบล ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ซึ่งจะเป็นองค์กรอำนวยการฯ) แต่งตั้งขึ้น เพื่อกำหนดการจัดทำกลไกการดำเนินงานและรูปแบบของแผนชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒.๓ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่งเสริมและสนับสนุน สอช.ต. เพื่อให้สามารถเป็นกลไกบูรณาการแผนชุมชนในระดับตำบล/เทศบาล โดยพัฒนาศักยภาพ/ให้ความรู้แก่คณะกรรมการ สอช.ต. ในการบูรณาการแผนชุมชน รวมทั้งการเป็นวิทยากรกระบวนการ

๒.๔ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนพัฒนาศักยภาพ/ให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และเครือข่าย ในเรื่องกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และการเป็น

วิทยากรกระบวนการ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และเครือข่าย เข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ต่อไป

๓. ระบบการรับรองมาตรฐานแผนชุมชน

๓.๑ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนกระตุ้นให้ชุมชน สมัครเข้ารับการประเมินมาตรฐานแผนชุมชน (ตามเกณฑ์ ๕ ตัวชี้วัด) ให้มากขึ้น เพื่อให้หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การยอมรับ เชื้อถือ และนำไปใช้ประโยชน์ในการประสานการบูรณาการ และมีประสิทธิภาพในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ในทุกระดับ

๓.๒ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลการรับรองมาตรฐานแผนชุมชน เพื่อให้หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ได้รู้จักและนำไปใช้ประโยชน์

๓.๓ ให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนประสานหน่วยงานภาคีและกลไกการส่งเสริมกระบวนการ แผนชุมชนของจังหวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการแผนชุมชนในหมู่บ้านที่ไม่ผ่านการประเมิน ได้มีการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน เพื่อให้ผ่านการประเมินมาตรฐานแผนชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ กรมการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นว่า การพัฒนาแผนชุมชน จะเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับชุมชน และประชาชนในชุมชนได้ ดังนี้

๑. คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๒. คนในชุมชนได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน ในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย

๓. คนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม

๔. คนในชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและลงมือทำงานร่วมกันได้

๕. ทำให้คนในชุมชนสามารถคิดเป็นและกล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้

๖. ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชนทั้งทุนบุคคลและทุนสังคม ที่มีอยู่ ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน

๗. คนในชุมชนสามารถรับผลประโยชน์ร่วมกันได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

๘. ความร่วมมือกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกันได้

๙. ปลุกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกหลานและถ่ายทอดสืบต่อกันได้

๑๐. สามารถหาภาคีแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะภาคท้องถิ่น และภูมิภาค ได้อย่างประสานประโยชน์ร่วมกัน
